

KS. STANISŁAW TYMOSZ
Lublin

PRZEPISY PRAWNE DOTYCZĄCE EUCHARYSTII NA SYNODZIE LWOWSKIM Z 1765 ROKU

Przechowywanie Najświętszego Sakramentu i formy kultu eucharystycznego zmieniały się w ciągu wieków. Historia Kościoła wykazuje znaczne odrębności w poszczególnych krajach czy nawet prowincjach kościelnych, które były odbiciem wiary i pobożności mieszkańców tych rejonów. W okresie przed rozbiorem Polski na terenie archidiecezji lwowskiej istniał już dość dobrze rozwinięty kult eucharystyczny. Warto więc prześledzić przechodzenie całości spraw związanych z ofiarą Mszy św., kultem eucharystycznym, przechowywaniem Najświętszego Sakramentu, normami prawa partykularnego do jednolitego uporządkowania tej dziedziny przez prawo powszechne. Wacław Hieronim Sierakowski (1760-1780), arcybiskup i metropolita lwowski, podjął odnowę życia religijnego w archidiecezji lwowskiej w duchu uchwał Soboru Trydenckiego i na podstawie dziedzictwa wcześniejszych uchwał synodalnych. Sobór Trydencki (1545-1563) obejmował reformą wiele dziedzin życia duszpasterskiego, co stanowiło istotny punkt odniesienia dla ustawodawstwa partykularnego przez wiele stuleci. Dekrety soborowe zmierzały w swych założeniach do wzmocnienia karności kleru, dyscypliny sakramentalnej, świadomości religijnej oraz ujednoczenia praktyki sprawowania liturgii, a także stanowiły podstawowe źródło dla synodów prowincjalnych i diecezjalnych w usuwaniu zaistniałych nadużyć oraz błędnych zwyczajów. Synod archidiecezjalny lwowski arcybiskupa Wacława Hieronima Sierakowskiego z 1765 roku bazował nie tylko na ustawodawstwie trydenckim, ale wykorzystał ustawodawstwo rodzime, które znacznie rozwinął, a ponadto uwzględnił aktualne potrzeby pastoralne archidiecezji. Spośród całej gamy zagadnień, jaką zajmował się ten synod, chcemy w niniejszym artykule uwypuklić sprawy dotyczące sprawowania ofiary Mszy św., przechowywania Najświętszego Sakramentu i kultu Eucharystii.

I. SPRAWY ZWIĄZANE Z ODPRAWIANIEM MSZY ŚWIĘTEJ

Ofiara Mszy św. stanowiła dla arcybiskupa centrum duszpasterzowania. Wszystkie czynności pasterskie, takie jak codzienne obowiązki, wizytacje kanoniczne, konferencje dziekańskie i zjazd synodalny rozpoczął od odprawienia oraz wysłuchania Mszy św. Stąd też w uchwałach synodalnych zwrócił uwagę, iż ofiara ustanowiona przez Chrystusa Pana jest święta, do której sprawowania i udziału należy się właściwie przygotować. Prawodawca podjął reformę tej kwestii w nawiązaniu do wcześniejszych dyspozycji synodów archidiecezji lwowskiej z lat 1593 i 1641 roku. W kilku miejscach statutów synodalnych omawia problematykę życia i obyczajów kapłanów, szafarzy Eucharystii. Pragnął on przypomnieć o godności posługi kapłańskiej. W artykule o życiu i obyczajach duchownych arcybiskup Sierakowski zobowiązał kapłanów do dawania wiernym dobrego przykładu własnym życiem, aby nie można było o nich nic złego powiedzieć, ponieważ odprawiają codziennie ofiarę Mszy św. Duchowni niższych święceń winni uczestniczyć w codziennej Mszy św., przystępować do sakramentu pokuty i przyjmować Komunię św. we własnych kościołach parafialnych lub w kościele, przy którym pracują albo przy którym przebywają¹. Do utrzymania świętości i zachowania godności stanu kapłańskiego duchowni mieli obowiązek odprawić co roku ośmiodniowe lub przynajmniej pięciodniowe rekolekcje kapłańskie. Mogły one odbywać się w wyznaczonych domach zakonnych jezuitów, misjonarzy, franciszkanów, reformatów, kapucynów i karmelitów. Przed wyjazdem na rekolekcje kapłani powinni postarać się o zastępstwo w parafiach, aby wiernych w tym czasie nie pozbawić możliwości przystępowania do Komunii św. Kapłanom, którzy zlekceważyli odprawianie rekolekcji, należało zawiesić upraw-

¹ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis Sub Celsissimo, ac Reverendissimo Domino, Domino Venceslao Hieronymo De Boguslavice Sierakowski Dei et Apostolicae Sedis Gratia Archiepiscopo Metropolitano Leopoliensi. Anno Domini 1765. Dieb. 9 XX. XXI et XXII Maji. in Ecclesia Metropolitana Leopoliensi Celebrata.* Leopoli Typis S. R. M. Academicis. Anno Domini 1765, k. D₂; De vita et honestate Clericorum (od tej pory skrót: *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*); por. *Acta et constitutiones synodi dioeciesanae leopoliensis, anno Domini 1593 die XIV. mensis Februarii quae fuit Dominica Septuagesime, celebratae, Leopoli 1593, Cracoviae, in officina Andreae Petricovi 1594, c. I; Synodus Dioeciesana Leopoliensis praesidente [...]. D. Stanislao a Grochowce Grochowski, [...] Anno Domini M. DC. XLI. die 3. mensis Julii inchoata et quinta eiusdem finita.* Leopoli, in officina Michaelis Sloska, archiepiscopalis typographi, anno Domini 1641, c. XI. XII (od tej pory skrót: *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1641*); S. S z u r e k, *Ustawy synodów lwowskich z lat 1504, 1593, 1641, 1765, Lwów 1931, s. 7.*

nienie do spowiadania i wyznaczyć z góry inny termin rekolekcji². Prawodawca nawiązał także do wymogów stroju kapłańskiego. Każdy kapłan i duchowny powinien nosić na sobie taki strój, aby z niego można było wyczytać wewnętrzny ład ducha. Zakazywał noszenia szat zbyt krótkich, które są w zwyczaju świeckich. Ponadto każdy kapłan i kleryk powinien stałe nosić sutannę koloru czarnego, a prałaci i kanonicy kościoła metropolitalnego mieli nosić strój odpowiedni do swojego stanu i godności. W czasie odprawiania Mszy św. należało być ubranym w sutannę koloru czarnego z kołnierzykiem. Wszyscy z kleru diecezjalnego powinni nosić okrągłe birety bez rogów, nie wycięte, pokryte tylko czarnym płótnem i nie podobne w ogóle do beretów świeckich. Tam, gdzie stosowano inny zwyczaj, synod nakazał, aby było usunięte to nadużycie. Nie wolno było nosić zbyt długich włosów ani posypywać ich pudrem, co było zwyczajem u świeckich. Duchowni mieli nosić tonsurę na środku głowy, a nie na pochyłej jej części. Perukę wolno było nosić tylko za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej. Przed przystąpieniem do odprawiania Mszy św. synod zakazał kapłanom zażywać tabaki. Pierścień natomiast w czasie Mszy św. mogli nosić tylko ci, którym na to pozwalało prawo³. W sprawach ofiarności synod zalecił, aby duchowni przyjmowali z wdzięcznością stypendia od wiernych za aplikowane intencje mszalne. Należało to czynić dyskretnie i rozważnie, aby nie dochodziło nigdy do wygórowanej przymusowej ofiary. Na zakończenie tej dyspozycji synod zwrócił uwagę, aby przestrzegać wszystkich ustanowionych przepisów prawnych i zaleceń w sposób święty i nabożny. Przez takie postępowanie każdy kapłan mógł wydać o sobie dobre świadectwo życia, które również zachęci wiernych świeckich do mocnej wiary⁴. Natomiast w rozdziale o duchownych obcych, nieznanach i bez stałego pobytu, prawodawca przypominał duchownym, aby starannie i z uwagą sprawdzali dokumenty księży nieznanach i przybyszów, którzy chcieliby odprawiać ofiarę Mszy św. W ten sposób synod pragnął zabezpieczyć się przed nadużyciami ze strony osób niepowołanych do sprawowania Eucharystii. Przestroga arcybiskupa dotyczyła przede wszystkim osób niepewnego stanu i powołania, którzy włóczyli się poza własną diecezją i odwiedzali probostwa i klasztory. Aby wykorzenić nadużycia synod nakazał wszystkim dziekanom, przełożonym zakonnym, proboszczom i administratorom, by po zauważeniu nieodpowiedzialnych duchownych dokładnie spraw-

² *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. D₂: *De vita et honestate Clericorum*, k. K: *De Regularibus*; por. S z u r e k, dz. cyt., s. 8.

³ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. D₂: *De vita et honestate Clericorum*.

⁴ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. D₂-E: *De vita et honestate Clericorum*.

dzili stawiane im zarzuty i poparli swoje podejrzenia zeznaniem świadków. Zebrane informacje należało spisać, opieczetować, zaopatrzyć w podpisy i przesłać do ordynariusza lub przełożonego zakonnego, a nieodpowiedzialnych duchownych odesłać do własnego ordynariusza diecezji⁵. Godne sprawowanie ofiary Mszy św. wymagało przygotowania odpowiedniego miejsca, stąd też prawodawca uwzględnił w statutach szczegółowe przepisy prawne dotyczące ołtarza. Synod nakazał, aby ołtarze, na których sprawuje się Eucharystia, były budowane w sposób godny i kosztowny na tyle, na ile pozwalały na to fundusze kościoła. Polecił również umieszczać nad ołtarzami obrazy Chrystusa, Bogurodzicy i świętych. Miały one być wykonane w taki sposób, aby pobudzały umysły wiernych do pobożności. Jednocześnie prawodawca zakazał wieszania obrazów, które by obrażały uczucia wiernych. Powaga ołtarza wymagała należytego utrzymania go w czystości. Mensa ołtarzowa miała być przykryta barwnym płótnem dla ochrony przed kurzem⁶. Jeżeli chodzi o materiał, jako budulec, którego można używać na budowę ołtarza, prawodawca określił, że należało korzystać z takiego materiału, który byłby estetyczny, trwały i mocny, w miarę możliwości murowany, a schody lub stopnie przy ołtarzu miały być niezbyt wysokie, lecz proporcjonalne do wielkości ołtarza. Miejsce przed ołtarzem, na którym stał celebrans z ministrantem, miało być odpowiednio szerokie i wygodne. Po bokach ołtarza miało być obszerne obejście. Prawodawca zwrócił uwagę na to, że w licznych kościołach istniały ołtarze, które zakłócały odpowiedni porządek, a także psuły architekturę kościoła. Synod zakazał budowania w kościołach ołtarzy ponad konieczną potrzebę, a jeśliby ktoś z fundatorów złożył ofiarę na taki cel, to należało go prosić, aby pieniądze ofiarował na konserwację kościoła lub inne wydatki, które w danej chwili były najbardziej potrzebne⁷.

Problematykę miejsca związanego ze sprawowaniem Mszy św. arcybiskup W. H. Sierakowski zawarł w dwóch oddzielnych artykułach synodu. Pierwszy artykuł o kaplicach, ołtarzach, prywatnych domach modlitwy i sprzęcie liturgicznym został wyznaczony na pierwszą sesję synodu i opierał się na przepisach prawnych ustanowionych na Soborze Trydenckim i zawartych w konstytucji *Magno cum* papieża Benedykta XIV⁸. Drugi natomiast artykuł o kapli-

⁵ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. H₂-I: De Clericis extraneis, ignotis, et Vagis.

⁶ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. O: De Capellis, Altaribus et Oratoris Privatis Sacraque Supellectili.

⁷ Tamże.

⁸ Tamże; por. *Canones et Decreta Concilii Tridentini ex editione Romana*

cach i oratoriach prywatnych został dołączony do przepisów prawnych synodu podczas obrad trzeciej sesji i zawierał rozporządzenia duszpasterskie arcybiskupa o używaniu kaplic i oratoriów prywatnych. Arcybiskup Sierakowski wydał powyższe rozporządzenie 17 lipca 1764 roku z letniej rezydencji w Obroszynie w wersji dwujęzycznej: łacińskiej i polskiej oraz włączył je do statutów synodu⁹.

Prawodawca w przepisach synodu postanowił zabezpieczyć sakralność miejsc świętych i nie dopuścić do ich profanacji. Zobowiązał proboszczów i rektorów Kościołów do czuwania nad tym, aby nie sprzedawano towarów ani artykułów spożywczych wewnątrz kościoła lub na cmentarzu. Ponadto synod nakazał, aby nie urządzano tańców i pijatyk w pobliżu kościoła¹⁰.

Synod arcybiskupa W. H. Sierakowskiego omówił bardzo szczegółowo prawo do budowania kaplic prywatnych i ustanowił wymogi stawiane kandydatom na kapelanów¹¹.

Rozporządzenie duszpasterskie włączone do statutów synodu o używaniu kaplic i oratoriów prawnych z 17 lipca 1764 roku zawierało szerokie uzasadnienie zakładania ich w archidiecezji lwowskiej. Arcybiskup zaczerpnął motywację ze Starego Testamentu i nauki Ojców Kościoła. Wśród argumentów przemawiających za budową nowych kaplic prawodawca wymienił: dobro wiernych, dużą odległość od kościoła parafialnego, trudną drogę, niesprzyjającą pogodę, stan zdrowia oraz podeszły wiek wiernych¹².

Statut synodalny podał normy, jakie powinny być spełniane przy budowaniu nowej kaplicy. Prawodawca zawarł w nich odpowiednie wymogi dotyczące budowy. Kaplica miała być miejscem wydzielonym, wolno stojąca, niezależna, powinna mieć własne wejście dostępne tylko dla wiernych i zupełnie oddzielona od mieszkań prywatnych, odpowiednio wyposażona i udekorowana. Pomieszczenie na nabożeństwo powinno być murowane z odpowiednim ołtarzem i przy zachowaniu wszystkich przepisów prawa liturgicznego. Po-

A. MDCCCXXXIV. [...] *edidit Aemilius Ludovicus Richter* [...], Lipsiae 1853, sess. 22 decr. de observandis et evitandis in celebratione missae, (od tej pory skrót: Conc. Trid.); Constitutio Benedicti XIV *Magno cum* 1751 die 2 Junii.

⁹ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. D_d-F_f: De Capellis et Oratoris privatis.

¹⁰ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. X₂-Y: De Festis colendis, et Jejunis servandis; por. M. D z i e d u s z y c k i, *Żywot Wacława Hieronima Sierakowskiego arcybiskupa lwowskiego*, Kraków 1868, s. 191; S z u r e k, dz. cyt., s. 38-40.

¹¹ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. O. D_d-F_f: De Capellis et Oratoris privatis; por. S z u r e k, dz. cyt., s. 32-33.

¹² *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. D_d-F_f: De Capellis et Oratoris privatis; por. D z i e d u s z y c k i, dz. cyt., s. 195.

nadto dziekan miał obowiązek przed otwarciem i poświęceniem kaplicy czy oratorium najpierw dokonać oględzin i zbadać, czy kościół parafialny nie poniesie żadnej szkody. Ci, którzy otrzymali indult na organizację kaplicy, mieli obowiązek zbudować ją w ciągu jednego roku, a w razie przekroczenia tego terminu pozwolenie wygasło i było nieważne. Właściciele dóbr, którzy otrzymali pozwolenie na otwarcie kaplicy, musieli przestrzegać norm o kaplicach i dbać o to, aby służyły dobru wiernych¹³.

Synod w artykule o kaplicach i oratoriach prywatnych, powołując się na ustawodawstwo papieża Benedykta XIV, zakazał kapłanom diecezjalnym jak i zakonnym odprawiania Mszy św. i udzielania sakramentów świętych w domach i rezydencjach prywatnych bez pozwolenia ordynariusza, choćby kaplice czy oratoria były przygotowane i należały do osób uprzywilejowanych. Nie wolno było również bez zgody i zatwierdzenia ordynariusza przyjmować urzędów kapelanów na dworach panów świeckich. Ci zaś, którzy nie zachowali przepisów prawa, podlegali suspensie i innym karom arbitralnym¹⁴.

Kapelani przy podjęciu pracy w kaplicach prywatnych lub oratoriach byli zobowiązani sprawdzić czy posiadały dostateczne wyposażenie w sprzęt liturgiczny, który był koniecznie potrzebny do należytego sprawowania Najświętszej Ofiary, oraz mieli obowiązek odprawienia codziennie tylko jednej Mszy św. w obecności osób uprzywilejowanych, z wyjątkiem uroczystości świąt Pańskich, Najświętszej Maryi Panny, Wszystkich Świętych, świętych Apostołów Piotra i Pawła, poświęcenia i tytułu kościoła lokalnego. Do osób uprzywilejowanych, które mogły uczestniczyć we Mszy św. odprawianej w kaplicy prywatnej czy oratorium, prawodawca zaliczył: właściciele kaplicy z rodziną, gości, domowników, służbę, poddanych i tych, którzy dla słusznej przyczyny nie mogli udać się do kościoła parafialnego¹⁵. Synod zakazał ponadto kapelanom udzielać Komunii św. wielkanocnej w kaplicach i oratoriach prywatnych¹⁶.

Prawodawca ponadto poza wymienionymi obowiązkami nałożonymi na kapelanów, do których należało codzienne odprawianie Mszy św., wyznaczył

¹³ Tamże.

¹⁴ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. E_c: De Capellis, Altaribus et Oratoris Privatis Sacraque Supellectili; por. *Constitutio Benedicti XIV Magno cum* 1751 die 2 Iunii, Con. Trid. Appendix, p. 510-520.

¹⁵ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. O: De Capellis, Altaribus et Oratoris Privatis Sacraque Supellectili, k. D_a-F_f: De Capellis et Oratoris privatis; por. *D z i e d u s z y c k i*, dz. cyt., s. 191; *S z u r e k*, dz. cyt., s. 32-33.

¹⁶ Tamże.

im obowiązek odmawiania głośno przy ołtarzu porannych pacierzy z medytacją, wieczorem z rachunkiem sumienia, w niedzielę i święta głoszenie słowa Bożego, ogłaszanie uroczystych świąt, śpiewanie suplikacji, uczenie katechizmu, poświęcanie wody dla potrzeb kaplicy oprócz Wielkiej Soboty i przed Zielonymi Świątami, udzielanie sakramentu chrztu świętego z wody w nagłej potrzebie, o czym powinni natychmiast poinformować miejscowego proboszcza¹⁷.

W kolejnym artykule o kaplicach, ołtarzach, prywatnych domach modlitwy i spręcie liturgicznym zakazał kapłanom odprawiania Mszy św. w domach prywatnych bez pozwolenia ordynariusza¹⁸.

Synod w artykule o kumulacji beneficjów i rezydencji beneficjatorów nakazał posiadaczom dwóch lub więcej beneficjów w archidiecezji lub poza nią, żeby w ciągu dwóch miesięcy od wydania tego rozporządzenia przedłożyli ordynariuszowi wymaganą do posiadania tych beneficjów dyspensę ze Stolicy Apostolskiej. Beneficjaci zobowiązani byli bowiem do osobistej rezydencji przy kościołach i mieli prowadzić duszpasterstwo. Mogli opuszczać beneficja nie dłużej jak na dwa miesiące na podstawie słusznej przyczyny i po uzyskaniu pozwolenia ordynariusza. Przy kościołach mieli oni obowiązek zatrudniać wikariuszy, którzy by wypełniali powinności zgodnie ze zobowiązaniami, a w wypadku ich braku mogli zatrudniać także zakonników¹⁹. Ponadto prawodawca przypomniał w dwu następnych artykułach synodu o kumulacji beneficjów, rezydencji beneficjatorów, o rekolekcjach kapłańskich, cytował dosłownie fragment konstytucji papieża Benedykta XIV i nakładał na proboszczów obowiązek odprawiania Mszy św. w niedzielę i święta w intencji wiernych (*pro populo*)²⁰ oraz zobowiązał duchowieństwo do odprawiania rekolekcji kapłańskich, aby z pogłębioną formacją duchową sprawowali święte czynności²¹.

¹⁷ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. D_d-F_f: De Capellis et Oratoris privatis.

¹⁸ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. O: De Capellis, Altaribus et Oratoris Privatis Sacraque Supellectili; por. Conc. Trid. sess. 22 decr. de observandis et evitandis in celebratione missae.

¹⁹ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. I₁-I₂: De pluralitate Beneficiorum, et Residentia Beneficiorum; por. *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1641*, c. XIII.

²⁰ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. I₂: De pluralitate Beneficiorum, et Residentia Beneficiorum; por. Constitutio Benedicti XIV *Cum semper*, [w:] *Benedicti XIV Bullarium* [...] *Constitutiones, Epistole etc. editae ab initio pontificatus usque ad annum MDCCXLVI*, t. I, Parati 1845, p. 596, § 6.

²¹ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. K: De Exercitiis Spiritualibus; por. Constitutio Benedicti XIV *Magno cum* 1751 die 2 Junii, p. 510-520.

Jak wynika z przedstawionego materiału, postanowienia prawne synodu lwowskiego z 1765 roku, w sprawie odnoszącej się do składania Najświętszej Ofiary, prawodawca wskazał na dobre przygotowywanie się kapłanów do odprawiania Mszy św. i zachowanie norm przy wykonywaniu posługi kapłańskiej. Postawione wymagania odnosiły się do formacji duchowej i intelektualnej, a także do spraw związanych z odpowiednim ubiorem duchownych. Zwrócono uwagę na godziwe miejsce do sprawowania ofiary Mszy św., a także na obowiązek licznego uczestniczenia w niej wiernych świeckich.

Z powyższych przedstawionych treści, poświęconych sprawie ofiary Mszy św., wynika, że podstawowymi źródłami prawnymi, jakie wykorzystano przy sporządzaniu tych statutów, były uchwały trydenckie, przepisy prawne papieża Benedykta XIV i ustawodawstwo synodalne archidiecezji lwowskiej.

II. KULT EUCHARYSTII

Synod wypowiadając się na temat Eucharystii zaznaczył, że chociaż doznała ona należytej czci w całej archidiecezji metropolitalnej, to jednak należy zawsze obchodzić się z nią starannie i z należną świętością. Troska o jeszcze większy rozwój i szacunek kultu eucharystycznego oraz godne przyjmowanie zapewniały przepisy ustanowione na synodzie. Arcybiskup Sierakowski ubolewał nad tym, że wierni nie uczęszczali na Mszę św., a w czasie wielkonoctnym nie przystępowali do spowiedzi i Komunii św. Postanowił, aby ci, którzy tego obowiązku nie spełnili w swoich parafiach, a proboszcz lub lud dowiedział się o tym, zostali trzy razy upomnieni, o czym mówiła formuła publikacji edyktu zamieszczona w uchwałach synodu²². W razie bezskuteczności ogłoszonego edyktu synod nakazał, aby została nałożona kara interdyktu

²² *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F₂: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo. Tekst edyktu (k. Y_a) brzmi: *Z rozkazu Jaśnie Oświeconego Najprzewielebniejszego N. N. Arcybiskupa Metropolity Lwowskiego Arcypasterza Naszego. zapozwania wyrokiem podaje się do wiadomości tym wszystkim, którzy Roku terażniejszego uporeczywie zaniedbali wypełnić prawo Kościelne, przyjęcie Świętej Komunii Wielkanocnej przykazujące; iż po trojakim ogłoszeniu niniejszego Edyktu, w pierwszą Niedzielę po Zielonych Świątkach będą publicznie po Imieniu deklarowani: że wpadli w Interdykt broniący im wejście do Kościoła, i że w przypadku śmierci [...] nie mogą być pogrzebani przy Kościele, który to Edykt tak teraz jako i przez kartki kopii onego na drzwiach Kościelnych zawieszono publikowanym, tej wagi i walurowi być ma, jak gdyby każdy z nich osobiście był obwieszony i pierwszy raz upomniany. Notandum promulgari debeat: po drugi raz upomniany. In tertia vero: po trzeci raz upominamy; por. D z i e d u s z y c k i, dz. cyt., s. 191-192.*

w pierwszą niedzielę po Zielonych Świątach, czyli w dzień Trójcy Przenajświętszej. Treść formuły publikacji interdyktu została zamieszczona również w uchwałach synodu²³. Ponadto na każdym proboszczu spoczywał obowiązek wywieszenia edyktu na drzwiach kościoła i trzykrotnego upomnienia z ambony tych, którzy nie przystąpili do spowiedzi i Komunii św. wielkanocnej. Edykt należało odczytać w święto Wniebowstąpienia Pańskiego i w niedzielę następną oraz w pierwszy dzień Zielonych Świąt²⁴.

Innym przejawem kultu eucharystycznego, podniesionym na synodzie, było wystawienie i adoracja Najświętszego Sakramentu. Prawodawca stwierdził, że już od dawna w archidiecezji lwowskiej wprowadzono wystawienie i adorację Najświętszego Sakramentu i określił normy przy organizowaniu publicznej adoracji Najświętszego Sakramentu i procesji eucharystycznej²⁵. Dodał równocześnie, że do tego nabożeństwa wkradły się zaniedbania i brak należytego szacunku, a wystawienia odbywały się bez uzyskania odpowiedniego upoważnienia ordynariusza. Synod zakazał zakonnikom wystawiania Najświętszego Sakramentu do publicznej adoracji we własnych kościołach, chyba że na podstawie słusznej przyczyny, dla dobra duchowego wiernych i za pozwoleniem ordynariusza miejsca. Prywatną adorację można było odprawiać bez wystawiania Najświętszego Sakramentu z tabernakulum. Hostia święta przy otwartym tabernakulum powinna być tak osłonięta, aby nie była widoczna. Ponadto synod zwrócił uwagę na sposób wystawiania Najświętszego Sakramentu zgodny z przepisami liturgicznymi zawartymi w rubrykach mszału rzymskiego i w rozporządzeniach konstytucji apostolskich. Postanowienie synodu zabraniało również wszystkim proboszczom wystawiania Najświętszego Sakramentu bez poważnej przyczyny i bez pozwolenia ordynariusza²⁶.

²³ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. Y₃. Z rozporządzenia i rozkazu Jaśnie Oświeconego Najprzewielebniejszego N. N. Arcybiskupa Metropolity Lwowskiego Arcypasterza naszego, podaje się do wiadomości, iż niżej wzmiankowani wpadli w Interdykt i zaciągają na siebie karę Kościelną, że nie wolno im wchodzić do Kościoła, ani nie mogą być pogrzebani i chowani na miejscu poświęconym w przypadku śmierci i zejścia z tego świata bez oczywistych znaków pokuty szczerzej i prawdziwej, za to że Spowiedzi i Komunii Wielkanocnej nie odprawiali, którą Kościół Święty każdemu Prawowiernemu odprawić przykazuje. Są zaś ci: N.N. N.N. N.N. N.N.

²⁴ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. Y-Y₂; De Communionem Paschali; por. D z i e d u s z y c k i, dz. cyt., s. 191; S z u r e k, dz. cyt., s. 20.

²⁵ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F; De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 5 *Decretum De Sanctissimo Eucharistiae Sacramento* (od tej pory skrót: *De Sanc. Euch. Sacr.*).

²⁶ *Synodus Dioecesisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F; De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo.

Prawodawca ustalił, że w czasie całodobowego wystawienia Najświętszego Sakramentu należało zatroszczyć się o to, aby zapalić przynajmniej 12 świec z żółtego lub białego wosku, byle tylko nie zapalać świec z łoju. Rektorzy kościołów mieli dokładnie poinformować na piśmie kancelarię arcybiskupią o liczbie i potrzebach wystawiania Najświętszego Sakramentu w celu wykluczenia nadużyć i utrzymania porządku. Kancelaria arcybiskupia miała dokładnie rozpatrzyć wszystkie okoliczności, a potem dopiero wydać pozwolenie na adorację stosownie do miejscowych potrzeb. Na zakończenie uroczystego wystawienia Najświętszego Sakramentu synod zalecił, aby bić w dzwony, zgromadzić licznie wiernych, okadzić wystawiony Najświętszy Sakrament i po odśpiewaniu hymnu *Przed tak wielkim Sakramentem* udzielić zebranym błogosławieństwa²⁷.

Synod postanowił również zlikwidować zwyczaj odnoszenia Najświętszego Sakramentu do zakrystii lub bocznej kaplicy kościoła i takie postępowanie uzasadnił brakiem szacunku do Eucharystii z wyjątkiem praktyki stosowanej w dniu Wieczery Pańskiej²⁸.

W artykule dotyczącym Komunii świętej wielkanocnej ustawodawca przypominał soborowe postanowienie o obowiązku przystępowania do Komunii św. w okresie wielkanocnym. Za niezachowanie tego prawa groził karami kościelnymi²⁹.

Prawodawca określał też dokładnie sposób zorganizowania publicznego kultu Najświętszego Sakramentu wyrażonego w adoracjach i procesjach eucharystycznych³⁰. Do tego uczestnictwa w nabożeństwach eucharystycznych zobowiązał kapłanów, nakładając na nich jednocześnie obowiązek zachowania szacunku³¹ i precedencji³².

Prawodawca podkreślił w konstytucjach synodalnych sprawę natychmiastowego śpieszenia kapłanów z Komunią św. do chorych i określił przy tym

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. Y-Y₂; De Communione Paschali; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 9 *De Sanc. Euch. Sacr.*

³⁰ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 5 *De Sanc. Euch. Sacr.*

³¹ *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 7 *De Sanc. Euch. Sacr.*

³² *Synodus Dioeciesana Leopoliensis a. d. 1765*, k. Cc-Cc₂; por. Conc. Trid. sess. 25, c. 13 *De reg. et monial.*

sposób zachowania wiernych, urzędzenia procesji z Najświętszym Sakramentem³³ i ustalił normy przy organizowaniu procesji eucharystycznych³⁴. Arcybiskup W. H. Sierakowski polecił, odnośnie do sprawy dotyczącej udzielania Komunii św. chorym, aby zanosić Ją w takiej liczbie, aby na drogę powrotną pozostała przynajmniej mała hostia, w celu utworzenia powrotnej procesji eucharystycznej do kościoła. Procesja powrotna z Najświętszym Sakramentem, od chorych do kościoła, miała być tak zorganizowana, aby brali w niej udział obecni u chorego. Ci, którzy przyłączyli się do adoracji, mogli uzyskać odpust za udział w procesji eucharystycznej. Był on udzielony przez Stolicę Apostolską na podstawie konstytucji papieża Marcina V³⁵. Uzyskany odpust za udział w procesji eucharystycznej, według postulatu synodu, należało ofiarować w intencji chorego³⁶. Ponadto proboszczowie mieli obowiązek pouczać wiernych w kazaniach o pobożnym udziale we wspomnianej procesji eucharystycznej do domu chorego i w drodze powrotnej. Duszpasterze powinni zwrócić także szczególną uwagę na udzielanie sakramentu chorych, który jest związany z dopełnieniem całego życia człowieka. Synod zalecał zachowywać przy jego sprawowaniu dokładnie wszystkie przepisy prawa liturgicznego³⁷.

III. PRZECHOWYWANIE NAJŚWIĘTSZEGO SAKRAMENTU

Zasadniczym i pierwszorzędnym celem przechowywania Eucharystii poza Mszą św. jest udzielanie Wiatyku. Natomiast drugorzędnym celem jest udzielanie Komunii św. i adoracja Chrystusa Pana obecnego w Najświętszym Sa-

³³ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 6. 7 *De Sanc. Euch. Sacr.*

³⁴ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 13, c. 5 *De Sanc. Euch. Sacr.*

³⁵ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Constitutio Martini V *Ineffabile Sacramentu*, Edita A. D. 1429, 7 kalendas Junii, [w:] *Magnum Bullarium Romanum ab Leone Magno usque ad S. D. N. Clementem X* [...] *Editio novissima* [...], t. I, Lugduni 1712, p. 327-328.

³⁶ Tamże.

³⁷ *Synodus Dioecesis Leopoliensis a. d. 1765*, k. F₂: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. Conc. Trid. sess. 14 *De sacramento extremae unctionis*.

kramencie. Zwyczaj adorowania Eucharystii zrodził się z wiary w prawdziwą i rzeczywistą obecność Jezusa Chrystusa w postaci eucharystycznej. Wiara w rzeczywistą obecność Chrystusa prowadzi w sposób naturalny do zewnętrznego i publicznego jej manifestowania. Arcybiskup Sierakowski, zgodnie ze zwyczajem przestrzegającym w Kościele katolickim, zwrócił uwagę w przepisach prawnych na miejsce przechowywania Eucharystii, aby Jej oddawano najwyższy kult uwielbienia, a wszelkie nadużycia wykluczył. Prawodawca, zwracając szczególną uwagę na przechowywanie Najświętszego Sakramentu, nakazał, iż należało Go umieścić w czystym tabernakulum, zrobionym według sztuki sakralnej, wewnątrz i na zewnątrz ozdobionym, z podwójnym czystym korporałem: jednym płaskim, a drugim pofałdowanym. Wewnątrz tabernakulum powinny znajdować się dwie puszeki srebrne, wewnątrz połączane, z których jedna miała służyć do przechowywania Najświętszego Sakramentu, a druga dla zanoszenia Komunii św. chorym. Jednocześnie synod zabronił przechowywania w tabernakulum innych rzeczy świętych, chociażby to były cząstki drzewa krzyża świętego czy relikwie świętych³⁸.

Podstawowymi źródłami, jakie wykorzystano przy regulacji spraw związanych z przechowywaniem Najświętszego Sakramentu, były uchwały trydencie i konstytucje papieskie. Prawodawca natomiast nie sięgnął do ustawodawstwa rodzimego i nie wspominał o obowiązku odnawiania Najświętszego Sakramentu, o którym wyraźnie mówią dawne synody lwowskie. Dla przykładu należy wspomnieć synod z 1641 arcybiskupa Stanisława Grochowskiego (1633-1645) i synod z roku 1564 arcybiskupa Pawła Tarły (1561-1565), który nakazywał, aby odnawiać Najświętszy Sakrament co osiem dni³⁹, natomiast synod z 1593 arcybiskupa Jana Dymitra Solikowskiego (1583-1603) polecił, aby odnawiać Najświętszy Sakrament co dwa tygodnie⁴⁰. Prawodawca z pewnością poruszył na synodzie tylko sprawy najistotniejsze, które były związane z przechowywaniem Najświętszego Sakramentu.

³⁸ *Synodus Dioecisana Leopoliensis a. d. 1765*, k. F: De abusu circa administrationem Sacramentorum et Sacramentalium tollendo; por. S z u r e k, dz. cyt., s. 21.

³⁹ *Synodus Dioecisana Leopoliensis a. d. 1641*, c. XIII; *Akta synodu prowincjalnego lwowskiego w roku 1564 odbytego. Z aktów konsystorza metropolitalnego lwowskiego wypisał i wydał x. Seweryn Morawski, kanclerz tego konsystorza*, Lwów 1860, s. 27.

⁴⁰ *Acta et constitutiones synodi dioecisanae leopoliensis, anno Domini 1593 die XIV. mensis Februarii quae fuit Dominica Septuagesime, celebratae, Leopoli 1593, Cracoviae, in officina Andreae Petricovi 1594*, c. III, n. XVIII.

*

Można stwierdzić, że reforma trydencka w sprawach przechowywania i kultu Eucharystii znalazła właściwe zrozumienie w ustawodawstwie synodalnym archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Przepisy prawne dotyczące sakramentologii na synodzie arcybiskupa Wacława Hieronima Sierakowskiego poruszyły najistotniejsze sprawy związane ze sprawowaniem i kultem Najświętszego Sakramentu. Można stwierdzić, że prawodawca z wielkim wyczućciem potrafił zwrócić uwagę na ówczesne potrzeby duszpasterstwa. Ponadto uchwały odnoszące się do Eucharystii miały za zadanie podnieść stopień świadomości kleru i wiernych świeckich w zakresie owocnego korzystania z bogactwa tego sakramentu. Prawodawca zamierzał uczynić Eucharystię centrum życia religijnego przez obecność Jezusa Chrystusa Eucharystycznego w Kościele. Dojrzała wiara chrześcijańska powinna więc znaleźć źródło w czci Najświętszego Sakramentu, wyrażające się dobrym przygotowaniem kapłanów do jej sprawowania, a wiernych świeckich w częstym przyjmowaniu Komunii św. Pozostałe praktyki religijne, związane z czcią Najświętszej Eucharystii, to uroczyste procesje eucharystyczne i zanoszenie Komunii św. chorym. Synod wskazał także na najgodniejsze i najstaranniejsze przechowywanie Eucharystii w świątyniach.

Analizując ustawodawstwo synodalne arcybiskupa Wacława Hieronima Sierakowskiego z roku 1765, w tym dziale sakramentologii, należy stwierdzić, że było inspirowane uchwałami Soboru Trydenckiego, bazowało na nauczaniu papieży, szczególnie papieża Benedykta XIV, i uwzględniało własne prawo partykularne wcześniejszych synodów archidiecezji lwowskiej.

THE LEGAL REGULATIONS CONCERNING THE EUCHARIST AT THE LVOV COUNCIL OF 1765

S u m m a r y

The Tridentine reform as regards the storing and cult of the Eucharist has been properly dealt with in the councillor legislation of the Lvov archdiocese of the Latin rite. The legal regulations as regards sacramentology at the council of Archbishop Wacław Hieronim Sierakowski touched upon the most essential issues regarding the performance and cult of the Holy Sacrament. The lawgiver demonstrated a great feeling for the situation in drawing attention to the then pastoral needs. Moreover, the resolutions concerning the Eucharist were supposed to make the clergy and the lay people more aware of how to take advantage of that sacrament

in a more fruitful manner. It was the lawgiver's intention to make the Eucharist the centre of the religious life through the presence of Jesus Christ in the Eucharist in the Church. A mature Christian faith should be derived from the worship to the Holy Sacrament, expressed by a good preparation of the priests to perform it, and the faithful lay people to often receive the Holy Communion. Other religious practices regarding the worship to the Holy Eucharist are the following: festive Eucharistic processions and bringing the Holy Communion to the sick. The Council pointed also to the most suitable and careful manner of storing the Eucharist in churches.

Analyzing the councillor legislation of Archbishop Wacław Hieronim Sierakowski of 1765, as regards this section of sacramentology, one should say that it was inspired by the resolutions of the Tridentine Council. It was based on the teaching of the popes, especially Pope Benedict XIV, and included the particular law of the earlier council of the Lvov archdiocese.

Translated by Jan Kłós